

Jakub Maršálek

K některým aspektům mobility v čínském starověku

Abstract:

Chinese civilization is often depicted as a typical example of the settled civilization with highly developed concept of centrality associated with stabile capitals conceived as the centre of the world. It is then rather surprising that in Early China we find strong aspects of mobility. It is a well-known fact that during the Shang (cca 16th–11th century B.C.) and the following Zhou (cca 11th–3rd century B.C.) periods capitals of the Chinese states were often shifted from one place to another, sometimes on the great distances. Moreover, in that period, when China was divided among several dozens fief statelets, even the whole states were shifted from one place to another. In my article, I argue that this potential to mobility was inherent in the fundamental character of early Chinese states and that it was associated with their structure and ritual paraphernalia used in the state cults. Early Chinese states were based on kinship relations, and they in fact consisted of the ruling lineages and privileged groups of population living in the capital. Shifts of the states concerned mainly those groups of people. This kinship structure was also reflected in the ritual paraphernalia, essential for the well-being of the states. This does apply to the tablets of ancestors and bronze ritual vessels, which were used in the ancestors worship and treasured in ancestors temples. However, the function of the temples was not limited to one specific locality, but preserved their role in any place they were transferred together with the capital. Similar potential to mobility also existed in the case of the ritual paraphernalia associated with the Altars of the Soil (or of the State)–another focus of the state rituals.

Čína žije v obecném povědomí jako určitý prototyp usedlé zemědělské civilizace s velmi silně rozvinutou koncepcí centrality, spojenou s hlavními městy budovanými jako odraz makrokosmu. O to pozoruhodnější je, že v čínském starověku se setkáváme s výraznými prvky mobility, které již po delší dobu vzbuzují pozornost západních badatelů.

Můžeme říci, že tento zájem do značné míry odstartovaly ve 30. letech minulého století archeologické výzkumy na lokalitě Anyang 安陽, která byla mezi 13.–11. stol. př. n. l. posledním hlavním městem říše Shang 商, prvního spolehlivě doloženého státního útvaru na území dnešní Číny. Výzkum v Anyangu obrátil pozornost čínských i západních badatelů k dějinám říše Shang. Přitom, jak již bylo uvedeno, podle pozdějších textů z 1. tis. př. n. l. byl Anyang (který je většinou ztotožňován s městem Yin 殷 zmiňovaných v pozdějších pramenech) pouze posledním z celkem pěti hlavních shangských měst. Identifikace předchozích čtyř zůstává nejistá, i když především čínští badatelé na ni vynaložili enormní úsilí.¹ Přesto je zřejmé, že tato centra byla od sebe značně vzdálena, a to někdy i stovky kilometrů. Je tedy otázkou, co bylo příčinou těchto přesunů, tím spíše, že stěhování centra shangské moci do posledního z pěti hlavních měst se týká i známý proslav krále Pan Genga 盤庚 zaznamenaný v *Knize dokumentů* (*Shujing* 書經),

1) *Dynastie Shang mělo podle seznamů v textech z 1. tis. př. n. l.–především v tzv. Bambusových análech* (*Zhushu jinian* 竹書紀年) a v *Zápisech historika* (*Shiji* 史記)—vládnout celkem 29–31 králů. Soudobými písemnými prameny—nápis na věštebných kostech a krunyřích pocházejících z Anyangu—je doložena vláda pouze posledních devíti shangských panovníků, přičemž z posledního hlavního města jich mělo vládnout celkem dvanáct (srov. např. KEIGHTLEY 1999: 233–235). Seznamy královských předků ve věštebných nápisech ovšem potvrzují údaje pozdějších textů o počtu a jménech předchozích shangských vládců (KEIGHTLEY 1999: 235). Co se týče shangských hlavních měst, spisy z 1. tis. př. n. l. jich uvádějí celkem pět (srov. především výčet v *Shiji*, kapitole Yin ben ji 殷本紀—Základní anály dynastie Shang: SHIJI, 3.91 3.110; pro přehled viz LU LIANCHENG—YAN WENMING 2005: 151–152), přičemž o jejich identifikaci s konkrétními místy se snažilo již tradiční čínské bádání. V souvislosti s rozvojem archeologie ve 20. stol. byly s hlavními shangskými městy ztotožňovány rozličné lokality doby bronzové. Tak např. rozsáhlé opevněné město v Zhengzhou 鄭州, datované do 16.–15. stol. př. n. l., je někdy považováno za první shangské hlavní město Bo 亳 (pro přehled názorů srov. např. CHANG 1980: 270–271, 1986: 338–339; s touto atribucí se někdy setkáváme i v případě ještě starší lokality Erlitou 二里头—srov. např. YIN WEI-CHANG 1986), s dalšími centry Shangů jsou spojovány i lokality Xiaoshuangqiao 小雙橋, Xingtai 邢臺 a Huanbei 涇北 (LU LIANCHENG—YAN WENMING 2005: 152–155, THORP 2006: 131–132).

který je někdy považován za jednu z kapitol *Shujingu*, jež by mohla poněkud spolehlivěji zachycovat shangské realie.²

Konkrétní odpovědi na otázku, co bylo příčinou poměrně častých přesunů shangských hlavních měst na někdy dosti značné vzdálenosti se různily a různí. Vzhledem k – výše zmíněnému—obrazu čínské civilizace jako civilizace usedlé byl v této mobilitě dokonce spatřován určitý cizorodý prvek, který by mohl souviset s předpokládaným cizím, polonomádkým, původem shangské vládnoucí vrstvy. Tato představa je dnes těžko udržitelná, byly ovšem nabízeny i jiné konkrétní důvody pro přesuny shangských hlavních měst. Například americký badatel čínského původu K. C. Chang (ZHANG GUANGZHI 1990) viděl možnou příčinu ve snaze přesunout hlavní centra do blízkosti strategických nerostných surovin (především kovových rud) po jejich vyčerpání v předchozí lokalitě. Pokud bychom dali slovo samotným staročínským pramenům, konkrétně kapitole *Pan Geng*, tam je nutnost přestěhování do nového hlavního města vysvětlována blíže nespécifikovanými pohromami, které Shangy ve starém hlavním městě stíhaly, s tím, že věštby hovoří o nutnosti hlavní město přestěhovat.

V tomto krátkém příspěvku není naším cílem řešit konkrétní příčiny stěhování jednotlivých center. Pouze chceme ve stručnosti ukázat, že mobilita nebyla v čínské civilizaci něčím neorganickým, ale potenciál k ní byl organicky zapracován v samotném charakteru raných čínských států a kultů, které byly spojeny s jejich bytím a nebytím. To pak umožňovalo určité strategie, které mohly být uplatněny i při expanzi raných státních útvarů v Číně.

Je dobře známo, že časté přesuny hlavních měst nebyly omezeny pouze na shangské období. V následujícím 1. tis. př. n. l., v době vlády dynastie Zhou 周, kdy byla severní Čína rozdělena do několika desítek lenních státeků, které zprvu fakticky, později (od 8. stol. př. n. l.) pouze formálně uznávaly suverenitu zhouského královského domu, docházelo ke stěhování hlavních měst jednotlivých států poměrně často. A nešlo pouze o přesuny hlavních měst, nýbrž běžně i celých států, a to někdy opět na značné vzdálenosti. První vlna těchto přesunů byla spojena se samotným ustavením říše Zhou v 11. stol. př. n. l., kdy zhouští králové po porážce Shangů ovládli rozsáhlá území severní Číny, která rozdělili do jednotlivých lenních států (označovaných jako *guo* 國 nebo *bang* 邦), v nichž svěřili vládu do rukou vedlejších větví zhouského královského klanu (klanu Ji 姬), případně klanů spojeneckých (k ustavení říše Zhou viz např. SHAUGHNESSY 1999: 309–313,

2) *Kapitola Pan Geng v Knize dokumentů* (v oddílu *Shang shu* 商書, *Shangské dokumenty*) je stylizována jako proslav shangského krále Pan Genga 盤庚, v němž přesvědčuje obyvatelstvo hlavního města o nutnosti přesunu do posledního z shangských center. Kapitola je některými badateli považována za autentické dílo doby Shang; tato představa je však těžko udržitelná, i když určité autentické shangské realie může proslav zachycovat (k datování kapitoly a rozboru jejího obsahu srov. NYLAN 2001: 133–134, 150–152).

YANG KUAN 1999: 106–168). Přitom i po samotném ustavení těchto lenních států mohlo dojít k jejich posunu, což byl zřejmě mimo jiné případ státu Lu 魯 (z něhož později pocházel Konfucius), který se podle některých názorů původně nacházel v oblasti centrální Číny a teprve poté, co zhouská expanze zasáhla dále na východ, se přestěhoval na území dnešní provincie Shandong 山東 ve východní Číně (CHEN PAN 1969: 39).

Druhá velká vlna stěhování zhouských státek souvisela se zhroutilím dynastie Západní Zhou v roce 771 př. n. l., kdy zhouská stará centra lokalizovaná v západní Číně, v povodí řeky Wei 渭 na území dnešní provincie Shaanxi 陝西, byla dobytá západními barbary. Zhouský královský dvůr se přesunul do bezpečnější oblasti v centrální Číně (v dnešní provincii Henan 河南), do východního hlavního města Luoyi 洛邑, které leželo zhruba tři sta kilometrů směrem na východ od starých sídel Zhouů (k pádu dynastie Západní Zhou srov. YANG KUAN 1999: 575–576, GU DERONG–ZHU SHUNLONG 2001: 41–46). Stěhování zhouského královského domu bylo provázeno rozsáhlou vlnou přesunů menších lenních státek, které se původně nacházely poblíž starých zhouských center na západě, směrem na východ do centrální Číny. Tento proces je bohužel historicky i archeologicky poměrně špatně zdokumentován (pro přehled dokladů srov. LI FENG 2006: 233–278). V historických pramenech je nejlépe zachycen případ státu Zheng 鄭. Podle spisu *Guoyu* 國語 (*Proslovy států*; GUOYU; ZHENGYU 1) bylo Zheng založeno na samém sklonku vlády dynastie Západní Zhou a původně se nacházelo v údolí řeky Wei nedaleko od zhouských západních hlavních měst. Ještě před tragickými událostmi roku 771 př. n. l. vévoda z Zheng v předtuše blížící se katastrofy zakoupil od státek v centrální části provincie Henan území deseti měst (či spíše osad 邑) a Zheng se posléze do této oblasti přesunulo.³ Východní státy, které Zheng poskytly část svého území, ovšem záhy hoře litovaly, protože Zheng je v rámci vytváření svého životního prostoru nemilosrdně zlikvidovalo (GU DERONG–ZHU SHUNLONG 2001: 46–47).

Případ státu Zheng–byť nejznámější–nebyl na přelomu doby Západní Zhou a Chunqiu ojedinělý. Ke stěhování menších států ovšem docházelo i v průběhu následující doby Chunqiu 春秋 (770–453 př. n. l.), kdy mezi sebou silné státy soupeřily o hegemonii nad Čínou. Tyto přesuny se odehrávaly především pod patronací hlavních mocností a v jejich zájmu.⁴

Zde si můžeme položit otázku, jak bylo vůbec možné přestěhovat celý stát a jak si takovýto přesun můžeme představovat. Odpověď spočívá v samotném charakteru

raných čínských států a ve struktuře staročínské společnosti. Společenské a politické uspořádání v rané Číně spočívalo na příbuzenských vztazích jako na základním organizačním principu a lenní státy doby Zhou byly do značné míry totožné se svými vládnoucími rody (které, jak jsme zmínili výše, byly větvemi zhouského královského klanu či klanů spojeneckých). Ostatně samotný název státu byl zároveň rodovým jménem–*shi* 氏–jeho vládnoucího domu (tak např. označení Lu 魯 se vztahovalo jak ke státu Lu, tak k rodu vévodů z Lu). Stát–*guo* 國 či *bang* 邦–tak–zjednodušeně řečeno–sestával z vládnoucího rodu, který sídlil v hlavním městě (označovaném stejně jako celý stát *guo* 國), kde se nacházely chrámy předků tohoto rodu, potom z dalších významných aristokratických rodů (které byly často vedlejšími větvemi rodu vládnoucího), ze skupin závislého obyvatelstva (především řemeslníků) sídlících v hlavním městě a jeho bezprostředním okolí a pracujících pro potřeby aristokracie a konečně z vrstvy privilegovaného obyvatelstva označovaného jako *guo ren* 國人–obyvatelé hlavního města–kteří sídlili v hlavním městě a jeho bezprostředním okolí (ke struktuře raných čínských států srov. HSU 1965: 24–43, HSU 1999: 566–569, XU ZHUOYUN 1994: 142–175, CHANG 1983: 15–16).⁵

V případě stěhování státu se pak zřejmě jednalo především o přesun těchto skupin obyvatelstva do nově vybudovaného hlavního města.⁶ O tom, o jaké množství osob mohlo rámcově jít, nemáme bohužel přesnější informace. Určitě–byť zřejmě dosti nespolehlivé–vodítko by mohl poskytovat pouze případ státu Wei 衛, který se původně nacházel v severovýchodní části dnešní provincie Henan 河南, západně od Žluté řeky, a v roce 660 př. n. l. byl prakticky zničen útokem barbarů Di 狄. Stát se podařilo zachránit koalici východních knížat pod vedením tehdejšího hegemona severní Číny, vévody

pod patronací mocného jižního státu Chu 楚 ve 30. a 20. letech 6. stol. př. n. l. (CHEN PAN 1969: 285–290).

5) Bohužel, přesnější informace o charakteru guo ren–byť se nepochybně jednalo o velmi důležitou skupinu obyvatelstva–jsou v pramenech velmi útržkovité. Podle některých názorů šlo o populaci zhouskou, která se po podmanění Shangů přesunula na nově dobytá území, podle jiných–a podle našeho názoru s ohledem na některé údaje starověkých textů pravděpodobněji–představ o potomky původního podmaněného obyvatelstva. Je ovšem pravděpodobné, že v době Chunqiu se již rozdíl mezi původními obyvateli a nově přichozími Zhouy do značné míry setřel a guo ren tvořili homogenní vrstvu charakterizovanou právem zúčastňovat se válečných tažení a z toho vyplývajících politickými privilegii, například možností zasahovat do důležitých státních rozhodnutí, případně ve sporných případech (které byly v bouřlivé době Chunqiu na denním pořádku) do otázek nástupnictví. K problematice guo ren podrobně srov. YANG KUAN 1999: 704–715).

6) Výstavbu nového hlavního města po přesunu státu zachycují především básně Gong Liu 公劉 (Mao 250), Mian 縣 (Mao 237), Song gao 嵩高 (Mao 259) a Hanyi 韓奕 (Mao 261) v Knize písní (Shijing 詩經).

3) Mezi čínskými badateli–tradičními i moderními–ovšem nepanuje shoda, zda k tomuto přesunu došlo až po pádu zhouských západních center, či už před ním (srov. CHEN PAN 1969: 99).

4) Z vícero případů pouze pro ilustraci zmíníme například přestěhování státu Wei 衛 pod patronací vévody Huana 桓 z Qi 齊 poté, co bylo Wei roku 660 př. n. l. prakticky zničeno barbary Di 狄 (GU DERONG–ZHU SHUNLONG 2001: 81–82), nebo přesuny státu Xu 許

Huana 桓 z mocného státu Qi 齊, jenž následně přestěhoval zbylé obyvatelstvo státu a celý stát do nově vybudovaného hlavního města na opačném břehu Žluté řeky. Podle údajů písemných pramenů šlo o pouhých 730 osob, které přečkaly katastrofu, k nimž vévoda Huan ještě přidal obyvatelstvo dalších dvou měst, a doplnil tak počet obyvatel nového hlavního města na pět tisíc (ZUOZHUAN: záznam pro 2. rok luského vévody Mina; srov. též PRŮŠEK 1971: 147, GU DERONG–ZHU SHUNLONG 2001: 82). I když šlo o výjimečnou situaci, je třeba si uvědomit, že Wei nebylo státem nevýznamným, a tato čísla snad naznačují, o jak rozsáhlých přesunech obyvatelstva můžeme v případech stěhování raných čínských států řádově uvažovat.

Značná mobilita raných čínských států byla dále umožněna charakterem státních kultů a rituálních předmětů, které byly těsně spjaty s bytím a nebytím staročínských státek. Jak vyplývá z klíčového významu příbuzenských vztahů pro politickou a společenskou organizaci rané Číny, jedno z ústředních míst náleželo ve státních kultech uctívání předků vládnoucího rodu. Přitom kult předků umožňoval značnou mobilitu a většina rituálních předmětů, které v něm hrály klíčovou roli, byla přenosná, přičemž v některých případech je dokonce tato přenosnost označována za jednu z jejich základních vlastností.

Je známo, že přinejmenším od shangského období existovala dvě hlavní místa, kde se konaly obřady k počtům předků: jednak pohřebiště, jednak chrám předků v hlavním městě (WU HUNG 1988). Pohřebiště pochopitelně nebylo možno přesouvat, nicméně od doby Shang až po konec doby Chunqiu byl rozhodně daleko významnějším místem kultu chrám předků, v němž byli předkové uctíváni ve formě dřevěných tabulek s napsanými posmrtnými jmény; tabulky byly v chrámu seřazeny v hierarchickém pořádku podle seniority (WU HUNG 1988: 79). Tyto tabulky bylo pochopitelně možno bez problémů přesunout na jiné místo do nově vybudovaného chrámu.⁷

Přenosnost tabulek se jmény předků umožňovala i plnění jejich rozličných funkcí, které zajišťovaly blaho a zachování státu. Kult předků byl do značné míry spojen s válkou, která byla jednou z nejdůležitějších činností raných čínských států (k rituálnímu významu války ve staré Číně srov. LEWIS 1990); válečná tažení začínala v chrámech předků, kde velitel armády přijímal rozkaz (ZUOZHUAN: záznam pro 2. rok luského vévody Mina–659 př. n. l.), a rovněž tam končila prezentováním zajatců a kořisti. V případě, že se armáda při tažení pohybovala mimo hranice státu, byly tabulky předků

vyňaty z chrámu a nesený s vojskem do války, aby se i mimo území vlastního státu armáda těšila ochraně předků.⁸

Přenosnost byla jedním z důležitých rysů i v případě další skupiny obřadních předmětů, které hrály ústřední roli v obřadech k počtům předků. Šlo o bronzové obětní nádoby, v nichž se při rituálech duchům předků nabízely obřadní pokrmy a nápoje. Nádoby zároveň–vzhledem k tomu, že konat obřady k počtům předků bylo výsadou aristokracie–sloužily jako symbol společenského postavení a politické moci staročínské aristokracie. Rovněž nádoby bylo pochopitelně možno přesouvat a někdy je dokonce mobilnost zmiňována jako jedna z jejich základních vlastností. Zde máme na mysli především legendárních devět trojnožek *ding*, které měly být symbolem držby vlády nad Podnebesím–Mandátu Nebes (*Tian ming* 天命), a které podle starověkých textů nechali zhouští králové po porážce Shangů přesunout z shangského hlavního města do nově vybudovaného města Luoyi 洛邑 na dobytých východních územích (ZHUSHUJINIAN: záznam pro 15. rok zhouského krále Chenga, *Shiji*, kapitola *Zhou benji* 周本紀–*Základní anály dynastie Zhou*; SHIJI: 4.133). Podle tradice, s níž se poprvé setkáváme ve slavném proslavu zhouského vyslance Wang Sunmana 王孫滿, zachyceném v kronice *Zuozhuan* 左傳 v záznamu pro rok 606 př. n. l. (3. rok vlády luského vévody Xuana), závisela možnost přesunout trojnožky na ctnosti (*de* 德) vládnoucí dynastie:

Kdysi, když dynastie Xia 夏 měla ctnost *de*, vzdálená území zobrazila svá *wu* 物⁹ a devět provincií zaslalo kov. [Zakladatel dynastie Xia] nechal odlít trojnožky s vyobrazením [těchto] *wu*, takže mohly být učiněny patřičné přípravy ve vztahu nim. Tak lidé znali božstva a zlé bytosti. Proto když vstoupili do řek, močálů, hor a lesů, nestřetli se s neštěstím a nenarazili na horské demony, monstrózní bytosti a vodní duchy. Tím mohl být zachován soulad mezi vysokými a nízkými a všichni užívali požehnání Nebes. Ctnost Jieho 桀 (posledního vládce dynastie Xia) byla temná a trojnožky se přesunuly k Shangům na šest set let. Shangský [poslední vládce] Zhou 紂 byl krutý a tyranský a trojnožky se přesunuly k Zhouům. Když je ctnost *de* chvalitebná a jasná, trojnožky, ač malé, jsou těžké; naopak, když je temná a v chaosu, trojnožky, byť velké, jsou lehké. (...) Přestože

7) Básně Gong Liu 公劉 a Mian 緜 v *Knize písní* zaznamenávají, že výstavba chrámu byla jedním z prvních podniků při založení města a předcházela nebo bezprostředně následovala výstavbu opevnění.

8) Nejlepší doklad v tomto směru nacházíme v kronice *Zuozhuan*, v záznamu pro 16. rok vlády luského vévody Chenga (575 př. n. l.). Zde se popisuje bitva mezi armádami dvou hlavních mocností doby Chunqiu, států Jin 晉 a Chu 楚 a aktivity jinských vojsk před bitvou, mezi něž patřilo i věštění před tabulkami předků ve válečném ležení; kolem tabulek byla pro tento účel roztažena jakási zástěna.

9) Zřejmě nadpřirozené bytosti.

je ctnost *de* dynastie Zhou v úpadku, Mandát Nebes je ještě nezměněn; co se týče váhy kotlíků, ještě se na ni není možno tázat.

Zde se dokonce váha trojnožek (usnadňující či ztěžující jejich přesun) samovolně proměňuje v závislosti na tom, v jakém stavu je ctnost vládnoucí dynastie.

Předchozí příklady snad ukazují, že v kultu předků, na němž závisela samotná existence raných čínských států, a v charakteru předmětů, které s ním byly spjaty, byl potenciál k mobilitě inherentně zakomponován. S určitými aspekty mobility se setkáváme i v některých dalších státních kultech. Vedle uctívání předků měly pro zachování a blahobytnost státu velký význam kultury hor a řek ležících na území jednotlivých staročínských států a dále oběti na oltářích půdy a teritoria (*she* 社). Kult hor a řek, které byly odpovědné především za úrodu, déšť a pohromy související s jeho nedostatkem či nadbytkem (sucho, záplavy), v sobě nesl výrazné rysy vazby na určité teritorium, protože působnost hor a řek se projevovala pouze na území států, v nichž se nacházely, a pouze ty jim směly obětovat (k tomu MARŠÁLEK 2005). Uctívání přírodních nadpřirozených sil, především hor a řek, bylo však zřejmě určitým způsobem spjato s rituály na oltářích půdy, přičemž v tomto kultu naopak nacházíme určité mobilní prvky blízké kultu předků.

Je možno říci, že pokud nahlížíme problematiku oltářů půdy z hlediska mobility, *she* stojí mezi výrazně mobilním kultem předků na straně jedné a teritoriálně vymezeným uctíváním hor a řek na straně druhé. Vzhledem k tomu, že jsme se této problematice podrobněji věnovali již dříve (MARŠÁLEK 2008), dotkneme se pouze hlavních bodů relevantních pro naše téma.

Sepětí oltářů půdy s bytím či nebytím starověkých čínských států bylo tak těsné, že pojmu oltáře půdy a obilí (*she ji* 社稷) se běžně užívalo jako synonyma pro stát. Jak již bylo uvedeno, v kultech spojených se *she* se setkáváme s prvky, které je přibližují kultu hor a řek na straně jedné a na straně druhé kultu předků. S uctíváním hor a řek sbližuje oltáře půdy to, že se zde konaly obřady v případě přírodních pohrom (podrobně MARŠÁLEK 2008); zároveň byly ovšem *she* spojeny s válkou a stejně jako velitel před tažením přijímal rozkaz v chrámu předků, dostával na oltářích půdy maso z obětí konaných před válkou (ZUOZHUAN: záznam pro 2. rok luského vévody Mina). V souvislosti s válkou se setkáváme s přenosností určitých rituálních předmětů spojených se *she*, podobně jako tomu bylo v případě kultu předků. Ze záznamu kroniky *Zuozhuan* pro 5. rok luského vévody Dinga (505 př. n. l.) se dozvídáme, že součástí oltářů bylo cosi označovaného jako *zhu* 圭 (kůl, tabulka); něco co bylo možno vyjmout, přičemž když armáda na tažení opustila hranice státu, nesla tento předmět s sebou, aby—podobně jako tabulky předků—poskytoval armádě ochranu i mimo vlastní teritorium.

Navíc podobně jako chrám předků byly i oltáře půdy vybudovány lidmi a bylo tedy možné je přesunout. Údaje o konkrétní podobě oltářů jsou skoupé, nicméně v zásadě šlo zřejmě o hliněnou vyvýšenou konstrukci s již zmíněným kůlem či tabulkou (podrobně k oltářům půdy a jejich podobě LING SHUNSHENG 1964). Záznam o ustavení

nových oltářů půdy při přesunu státu nacházíme v již zmíněné básni *Mian* 縣 (Mao 237) z *Knihy písni*, kdy je vztyčení *she* uváděno jako jeden z prvních podniků vedle založení chrámu předků a výstavby opevnění. Jinak jsou ovšem údaje o přesunech oltářů omezené—pouze ve starověkém filosofickém textu *Mengzi* 孟子, v kapitole *Jin xin* 盡心 nacházíme zmínku o tom, že pokud jsou oběti v pořádku a přírodní pohromy stále přetrvávají, oltáře půdy se přesunou.

Snad se i na tomto omezeném prostoru podařilo ukázat, že potenciál k přesunům z místa na místo, s nimiž se v případě starověkých čínských států setkáváme často, byl zakódován přímo v rodovém charakteru těchto států, a byl v zásadě inherentní vlastností významných státních kultů a s nimi spjatých obřadních předmětů, které zároveň fungovaly jako symboly státnosti. Řadu otázek jsme samozřejmě nezmínili; zajímavým problémem tak například zůstává vztah a určité pnutí mezi prvky mobility, které výrazně pociťujeme v kultu předků a zčásti v kultech spjatých s oltáři půdy na straně jedné a naopak výrazně teritoriálním charakterem kultů hor a řek na straně druhé. To však může být zajímavým předmětem dalšího zkoumání.

Literatura:

- CHANG, K. C. (1980): *Shang Civilization*. New Haven and London: Yale University Press.
 CHANG, K. C. (1983): *Art, Myth, and Ritual: The Path to Political Authority in Ancient China*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
 CHANG, K. C. (1986): *The Archeology of Ancient China*. Yale: Yale University Press.
 CHEN PAN (1969): „Chunqiu dashibiao: Lieguo juexing cunmiebiao“ zhuan yi 春秋大事表: 列國爵姓及存滅表讓券. Taipei: Academia Sinica.
 GU DERONG 顧德融–ZHU SHUNLONG 朱順龍 (2001): *Chunqiu shi* 春秋史. Shanghai 上海: Shanghai renmin chubanshe 上海人民出版社.
 GUOYU 國語.
 HSU CHO-YUN (1965): *Ancient China in Transition: An Analysis of Social Mobility, 722–222 B.C.* Stanford: Stanford University Press.
 HSU CHO-YUN (1999): *The Spring and Autumn Period*, In: M. Loewe–E. L. Shaughnessy (eds.) *The Cambridge History of Ancient China: From the Origins of Civilization to 221 B.C.* Cambridge: Cambridge University Press: 232–291.
 KEIGHTLEY, D. N. (1999): *The Shang: China's First Historical Dynasty*, In: M. Loewe–E. L. Shaughnessy (eds.) *The Cambridge History of Ancient China: From the Origins of Civilization to 221 B.C.* Cambridge: Cambridge University Press: 232–291.
 LEWIS, M. E. (1990): *Sanctioned Violence in Early China*. Albany: University of New York Press.
 LI FENG (2006): *Landscape and Power in Early China: The Crisis and Fall of the Western Zhou, 1045–771 BC*. Cambridge: Cambridge University Press.
 LING SHUNCHENG 凌純聲 (1964): *Zhongguo gudai she de yuanliu* 中國古代社的源流, *Zhongyang yanjiuyuan lishi yuyan yanjiusuo jikan* 中央研究院歷史語言研究所集刊 17: 1–44.
 LU LIANCHENG–YAN WENMING (2005): *Society During the Three dynasties*, In: S. Allan (ed.) *The Formation of Chinese Civilization: An Archaeological Perspective*. Yale: Yale University and New World Press: 141–201.
 MARŠÁLEK, J. (2005): *Kult hor ve starověké Číně*, In: T. Mařík–J. Maříková–Kubková (eds.) *Hora hor*, Praha: Archeologický ústav AV ČR: 105–120.
 MARŠÁLEK, J. (2008): *Altars of Soil in Early China*. Referát přednesený na výroční konferenci Evropské asociace čínských studií (EACS) v Lundu dne 7. 8. 2008.
 MENGZI 孟子.
 NYLAN, M. (2001): *The Five „Confucian“ Classics*. New Haven and London: Yale University Press.
 PRŮŠEK, J. (1971): *Chinese Statelets and the Northern Barbarians 1400–300 B. C.* Praha: Academia.
 SHAUGHNESSY, E. L. (1999): *Western Zhou History*, In: M. Loewe–E. L. Shaughnessy (eds.) *The Cambridge History of Ancient China: From the Origins of Civilization to 221 B.C.* Cambridge: Cambridge University Press: 292–351.
 SHIJI 史記.
 SHIJING 詩經.

SHUJING 書經.

THORP, R. L. (2006): China in the Early Bronze Age. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

WU HUNG (1988): From Temple to Tomb: Ancient Chinese Art and Religion in Transition. Early China 13: 78–115.

XU ZHOUYUN 許倬云 (1994): Xi Zhou shi 西周史. Beijing 北京: Sanlian shudian 三聯書店.

YANG KUAN 楊寬 (1999): Xi Zhou shi 西周史. Shanghai 上海: Shanghai renmin chubanshe 上海人民出版社.

YIN WEI-CHANG (1986): A Reexamination of Erh-li-t'ou Culture, In: K. C. Chang (ed.) Studies of Shang Archaeology: Selected Papers from the International Conference on Shang Civilization, New Haven and London: Yale University Press.

ZHANG GUANGZHI 張光直 (1990): Xia Shang Zhou sandai duzhi yu sandai wenhua yitong 夏商周三代都制与三代文化异同, In: Zhongguo qingtong shidai 中國青銅器時代. Beijing 北京: Sanlian shudian 三聯書店: 15–38.

ZHUSHUJINIAN 竹書紀年.

ZUOZHUAN 左傳.

Ivona Mišterová

Misogyny and Misogamy in *The Taming of the Shrew*: A Sketch of Shakespearean Productions¹

1) This study was supported by the The Czech Science Foundation project GAČR 405/09/P035.

*A spaniel, a woman, and a walnut tree,
The more they are beaten the better they be.*
in SIMPSON, John and Jennifer SPEAKE, 1998, p. 298

Abstract:

Thanks to the unquestionable merit of his timeless thoughts and vivid protagonists, William Shakespeare and his oeuvre were observed from various qualitative and quantitative aspects (e.g. DUSINBERRE, *Juliet*, 1975, STŘÍBRNÝ, Zdeněk, 1955, 2003, MUIR, Kenneth, 2005, etc.). Shakespeare's plays as well as sonnets were translated into innumerable languages and his plays were presented in myriad versions, from traditional performances to peculiar adaptations (e.g. Nekrosius's *Macbeth* featuring farmers, grafted fruit trees, etc). Shakespeare's plays inspired many stage and film directors. His protagonists represent archetypes of modern drama. Last but not least, selected extracts from Shakespeare's plays assume a significant position in the literary curriculum.

There have been countless remarkable Shakespearean productions in Pilsen since the Municipal Theatre was established in 1902; the recent theatrical Shakespearean interpretations include e.g. *The Taming of the Shrew* (October 2008) and *Romeo and Juliet* (April 2009). The essay thus attempts to analyze the specific aspects of *The Taming of the Shrew* performed on Pilsen stages from the beginning of the 20th century. Furthermore, similarities and differences between the original play and these peculiar renditions will be emphasized. The essay concludes that each generation perceives the appealing magic of Shakespeare's language and timelessness of his themes through its own particular prism, allowing for a variety of distinctive (re)interpretations.